

chriaštel' - čes. výraz *chřástal*; súhrnný názov pre viacerých druhov vtákov z čeľade chriaštel'ovitých; chriaštel' vodný stavia hniezda na vode v hustej pobrežnej vegetácii; pozri *vták*

-podľa stredovekých *bestiárov* chriaštel' vodný je inteligentný vták, ktorý sa živí iba živými rybami a nikdy nie mŕtvolami; stavia si hniezdo priamo na vode a na skalách obklopených vodou; dokáže predpovedať *búrku*

Chriaštel' (ilustrácia zo stredovekého bestiára)

chrismale - *olearium*

chrismatorium - *konsignatorium*

chrismon - 1.symbolické grafické vyjadrenie *invokácie* formou krížika alebo *majuskulou* písmena C na počiatku listiny; pozri *symbols grafické*; pozri *gesto*: žehnanie
2.christogram/monogram Kristov

chrisom - *krizma/křížmo*

Christie's - aukčná umelecká sieň v Londýne, špecializujúca sa na staršie umenie; pozri *aukcia*, *katalóg aukčný*, *umelecký obchod*; Sotheby's

Christoforos - lat. – „nosič Krista“; *Krištof*

christogram - *monogram Krista/chrismon/labarum* (v užšom význame); ranokresťanský typ zobrazenia *Ježiša Krista*; v kresťanskej *ikonografii* ide o grafický obrazec vytvorený prelínaním gréckych písmen Kristovho mena: lat. JEZUS CHRISTOS > gréc. *IHCOYC XPICTOC*; vznikajú rôzne varianty: IH (*jota, eta*), IHC (*jota, eta, sigma*), XC (*chí, sigma*), IC (*jota, sigma*); prekrývanie obohacovalo *monogram* o ďalšie významy:

-prekrytie *IX* (*jota, chí*) niekedy obopnuté *kruhom* obrazne znamenalo *hviezdu*; v umení *katakomb* potom znamená aj *hviezdu mudrcov* a *hviezdu Balaamovu*

-ďalším rozšíreným variantom boli grécke písmená *XP* (*chí, ró*), ktoré v *antike* boli pôvodne iba skratkou mena začínajúceho týmito písmenami; od 2.st.po Kr. sa význam skratky zúžil iba na skratku Kristovho mena a bola čítaná ako jeho celé meno; graficky zobrazený tento typ ako *P* (*ró*), ktorého drienok čítaný ako *jota* (*I*) a drienok s hornou časťou priečnej linky ako *tau* (*T*), slučka písmena z písmena (*P*) predstavovala písmeno *O*, jeho prvá časť ako prevrátená *sigma* (*C*), t.j. *S*; pozri *kríž ondrejský*

-od 4.st. *monogram* s vyklonenými *chí* (*X*), ktorého jedno rameno je pretiahnuté a druhé opatrené oblúčikom vytvárajúcim *ró* (*P*)

-pod východným vplyvom sa *christogram* obsahujúci *ró* (*P*) čítal aj ako symbol *zdaru* (*P* 100), prípadne aj chápaný ako formula „mnoho *šťastia*“; (grécke písmeno *P* v rozmedzí 220pr.Kr.-200po Kr. číselnú hodnotu 100; porovnaj francúzsku skratku *PF.* vytvorenú z prípisu *pour feliciter*)

-*christogram* spájaný aj so symbolmi gréckych písmen *alfa* a *omega*

-christogram spájaný aj so symbolom *holubice*, *ryby* (pozri *ichthus*), *páva*, *lode* apod.; v *ranokresťanskom umení* zastupoval podobu Krista

-christogram v ranokresťanskom umení spájaný s motívom a tým aj symbolikou *palmy* (Heinz-Mohr)

-za christogram sa nepovažujú skratky z písmen Kristovho mena, ktoré sa neprelínajú do grafického obrazca; boli však veľmi rozšírené: z gréckych písmen jota, eta, sigma (*IHC*) vzniklo polatinčené *IHS*

pozri *nimbus krížový*, *orol*, *enkolpion*, *anastasis*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Cristianesimo>

Christogram chí rhó s písmenami alfa a omega

Chí Rhó (monogram z Matúšovho evanjelia Lindisfarne evanjelia, 700)

christológia - učenie o živote, umučení a smrti *Ježiša Krista*; pozri *christologický cyklus*

christologický cyklus - v umení: tematika života, umučenia a smrti *Ježiša Krista*; v umení stredoveku východnej i západnej oblasti sa objavujú zobrazenia viacerých námetov na jednej obrazovej ploche; pozri *protoevanjelium Jakubovo/Kniha Jakubova*; *Evanjeliom Judášovo*; *bible pauperum/biblia chudobných*; N. N. Ge, H. J. Terbrugghen, *Codex Egberti*, *evanjeliár Otta III.*, *Psalterium Ingeborg*, Giotto, C. H. Bloch, A. Dürer, P. van Somer ml., A. Wierix, H. Wierix, Ch. van Sichem I, Ch. van Sichem II, N. Weckmann, J. Tissot

-vo výtvarnom umení súbor námetov, vychádzajúci z textov *evanjelií*, *apokryfov* a *legend* týkajúcich sa postavy *Ježiša*;

približná chronológia hlavných výjavov:

detstvo:

Narodenie Pána
Kľaňanie Panny Márie
Kľaňanie pastierov
Uvedenie Pána do chrámu
Kľaňanie troch kráľov (Matúš 2,1n)
Obrezanie Pána
Vraždenie neviniatok (Matúš 2,16)
Útek do Egypta (Matúš 2,13-15)
Odpočinok na úteku
Návrat z Egypta (Matúš 2,16-22)
Dvanásťročný Ježiš v chráme/ Ježiš medzi zákoníkmi/ Dišputácia s učiteľmi

dospelosť, zázraky a podobenstvá:

Krst Pána (Matúš 3,13-17)
Pokúšenie na púšti/ Pokúšanie Ježiša (Matúš 4,1-11)
Anjeli obsluhujú Krista na púšti
Povolanie Petra a Ondreja/ Povolanie prvých učeníkov (Matúš 4,18-23)
Povolanie Matúša (9,9)
Kristus v dome Matúša/Kristus stoluje s colníkmi a publikánmi (9,10-13)
Kázeň na hore/ Osem blahoslavenstiev (Matúš 5,1-12)
Zázračný rybolov
Uzdravenie malomocného (Matúš 8,1-4)
Stotníkovo sluha (Matúš 8,5-13)
Vzkriesenie syna naimskej vdovy
Kristus na večeri u farizeja Šimona/Žena hriešnica
Podobenstvo o rozsievateľovi/Pšenica a kúkoľ (Matúš 13,24-30)
Podobenstvo o stratenom synovi/Márnotratný syn (Lukáš 15,11-32)
Podobenstvo o desiatich pannách/Panny múdre a pošetilé (Matúš 25,1-13)
Kristus kráča po vlnách/Navicella (Matúš 14,22-33)
Dcéra kanaánskej ženy/ Kristus uzdravuje dcéru kanaánskej ženy (Matúš,15,21-28)
Vzkriesenie Lazára
Žena trpiaca krvotokom
Vzkriesenie Jairovej dcéry (Matúš 9,18-26)
Slepec a jeho uzdravenie/Uzdravenie slepého od narodenia
Vjazd do Jeruzalema (Matúš 21,1-11)
Peniaz dane/Daň cisárovi (? Matúš 17,24-27, 22,15-22)
Svadba v Káni Galilejskej
Kristus vyháňa peňazomencov/Vyčistenie chrámu (Matúš 21,12-13)
Nikodém poučovaný Kristom/Rozhovor s Nikodémom
Ježiš a Samaritánka/Žena zo Samárie
Rybník Bethesda/Uzdravenie chorého v Bethesde
Búrka na mori/Búrka na Genezaretskom jazere (Matúš 8,23-27)
Uzdravenie ochrnutého (? Matúš 9,1-8)
Premena Pána/ Premena na hore (Matúš 17,1-8)

Nasýtenie piatich tisícov/Rozmnoženie chlebov a rýb (Matúš 13,13-21, 15,32-38)
Kristus v dome Marty a Márie
Kristus žehná malým deťom (Matúš 19,13-15)
Kristus poveruje Petra/Odovzdanie kľúčov Petrovi
Kristus sa lúči so svojou matkou Máriou

ďalšie výjavy (pašie):

Posledná večera (Matúš 26,17-29)
Umývanie nôh apoštolom
Agónia v Getsematskej záhrade/Modlitba na Olivovej hore (Matúš 26,36-42)
Zrada/Zatknutie Krista/Zajatie Krista (Matúš 26,47-56)
Judášov bozk
Súd nad Kristom
Kristus pred Annášom
Kristus pred Kaifášom (Matúš 26,57-65)
Peterove zapretie Krista a jeho ľútosť (Matúš 26,69-75)
Kristus pred Herodesom
Kristus pred Pilátom (Matúš 27,11-26)
Posmievanie sa Kristovi (Matúš 26,67-68)
Bičovanie (Matúš 27,26)
Kristus po bičovaní
Korunovanie trnám (Matúš 27,29-31)
Ecce homo
Pilát si umýva ruky (Matúš 27,24-25)
Vyzliekanie Krista/Espolio (Matúš 27,28)
Cesta na Kalváriu/Výstup na Kalváriu/ Sprievod na Kalváriu (Matúš 27,31-33)
Ukrižovanie (Matúš 27,35-ad')
Kristus pribíjaný na kríž
Vztyčovanie kríža/Kristus povýšený na kríž
Snímanie z kríža (Matúš 27,57)
Oplakávanie
Pieta
Prenášanie Kristovho tela
Zbožné ženy pri hrobe/Tri Márie u hrobu
Návrat žien po ukrižovaní
Vzkriesenie Krista (Matúš 28,1-10)
Noli me tangere
Kristus sa zjavuje svojej matke Márii
Neveriaci Tomáš
Zostúpenie do pekiel
Cesta do Emauz
Večera v Emauzoch
Zázračný rybolov
Zoslanie Ducha svätého/Pentekostés/Turíce
Nanebovstúpenie Pána
„Quo vadis, Domine?“

záverečné výjavy (Apokalypsa):

Posledný súd
Súdca Kristus a tribunál apoštolov a svätcov
Vzkriesenie mŕtvych
Sv. Michal a váženie duší
Anjeli pri poslednom súde -Nebo
Peklo
Nebeský Jeruzalem

pozri mariánsky cyklus, apokalyptické motívy, súdny deň, Majestas Domini, Agnus dei/baránok boží; Kristus, Ježiš, biblia, protoevanjelium Jakubove/Kniha Jakubova, Zastavenia krížovej cesty/

Via Dolorosa, Corpus Christi, La Sacra Sidone/Kristov rubáš, Turínske plátno, Trpitel, Eugertes, Immanuel, „Beau Dieu“, Spasiteľ, Vykupiteľ, Salvator mundi, Mesiáš, Kristus sudca a tribunál svätcov, Kristus morový/morový krucifix, Kristus víťazný, Pantokrator/ Kristus všemohúci, „živý boh“, Baránok boží/Agnus Dei, Ecce Agnus Dei, Kristus Sol invictus, Kristus ako veľkňaz, Malé pašie

http://en.wikipedia.org/wiki/Jesus#mediaviewer/File:GaudenzioFerrari_StorieCristo_Varallo2.jpg

Ruský ikonopisec: Zmŕtvychvstanie Krista (ikona, 1775-1800)

G. Ferrari: Príbehy života a utrpenia Krista (fresky kostola Santa Maria delle Grazie, Varallo Sesia, Taliansko, 1515)

Anonym: Christologický cyklus (1435)

Christophorus Kynokephalus - stredoveké kuriózne zobrazenie sv. *Krištofa* ako psohlavej bytosti; zobrazenie zrejme ovplyvnené postavou egyptského boha *Anúpewa*; *gnostické* bartolomejské sekty vzniknuté vo 4.st. o ňom hovoria ako o istom „psohlavom a ľudožrútskom kresťanovi, ktorý bol *apoštolom* Bartolomejom obrátený na pravú vieru; pozri *kynokephalus*; *pes*; *monštrum*; *kresťanskí svätci*

Christos - v gréčtine - „pomazaný“; *Kristus*; titul *Ježiša*

Christus Petrus - (†1475/1476); holandský maliar pôsobiaci v Bruggách od 1444, kde spolu s *Hansom Memlingom* sa stal vedúcim maliarom po smrti *Jána van Eycka*; bol ovplyvnený van Eyckom a *Rogier van der Weydenom* a je známy pre svoje inovácie s lineárnou perspektívou a precíznou technikou, ktorá sa zdá byť odvodená z miniatúr a iluminovaných rukopisov; dnes sa mu pripočítava asi 30 diel; P. Christus bol anonymnou postavou po celé stáročia a jeho význam nebol docenený; *Giorgio Vasari* ho sotva zmieňuje vo svojich životopisoch maliarov, napísaných v renesancii, a to platilo aj pre ďalších znalcov; súčasných kunsthistorikov; zmenilo sa to v pol. 19.st., keď boli identifikované jeho práce; pozri *holandskí maliari raní*, *flámski primitívi*

http://en.wikipedia.org/wiki/Petrus_Christus

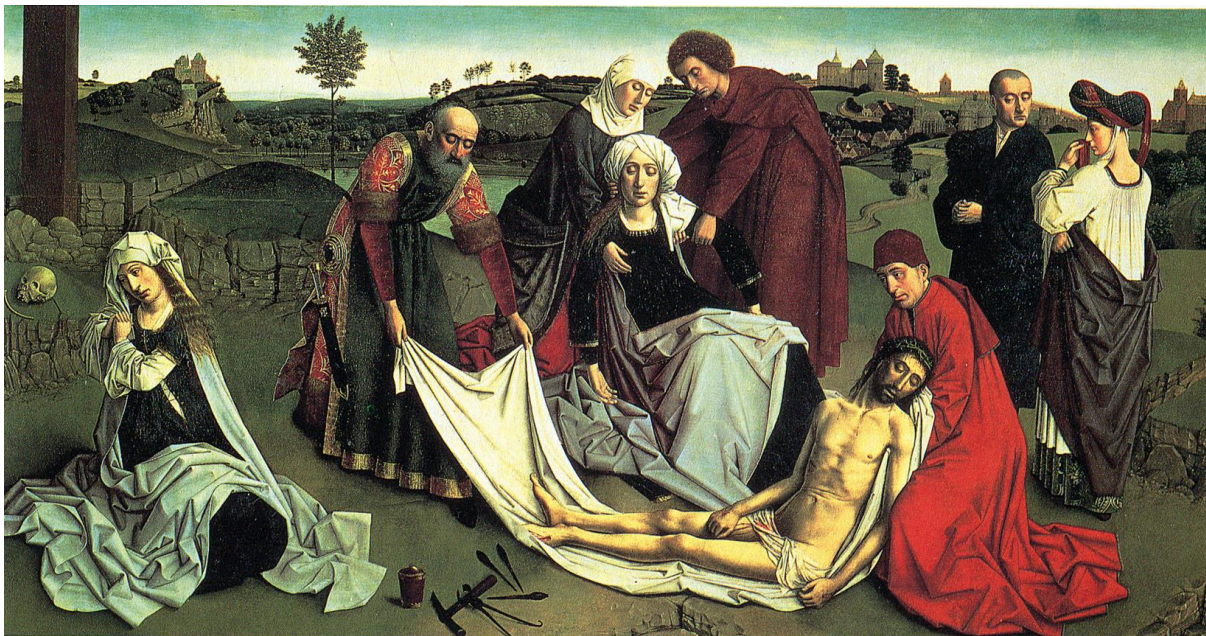
https://www.google.sk/search?q=Petrus+Christus&espv=2&biw=1846&bih=995&tbn=isch&imgl=Vrs4hEugEg82kM%253A%253B7L0IKy3Y9iATbM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fa nna.incertum.com%25252Fglazki%25252F&source=iu&pf=m&fir=Vrs4hEugEg82kM%253A%2 52C7L0IKy3Y9iATbM%252C_&usg=__nnAiFuPd6JrCNlh4LAbbmuJsE2o%3D&dpr=1&ved=0 CC4Qyjc&ei=IZPOVKeiK4fKaNg9gagO#imgdii=&imgcr=Vrs4hEugEg82kM%253A%3B7L0I Ky3Y9iATbM%3Bhttp%253A%252F%252Fanna.incertum.com%252Fwp-content%252Fuploads%252F2009%252F09%252Fweyden_lady-736x1024.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fanna.incertum.com%252Fglazki%252F%3B736%3B 1024

P. Christus: Madona suchého stromu (1460)

P. Christus: Portrét kartuziány - možno sv. Denisa (1444)

P. Christus: Oplakávanie Krista (1460)

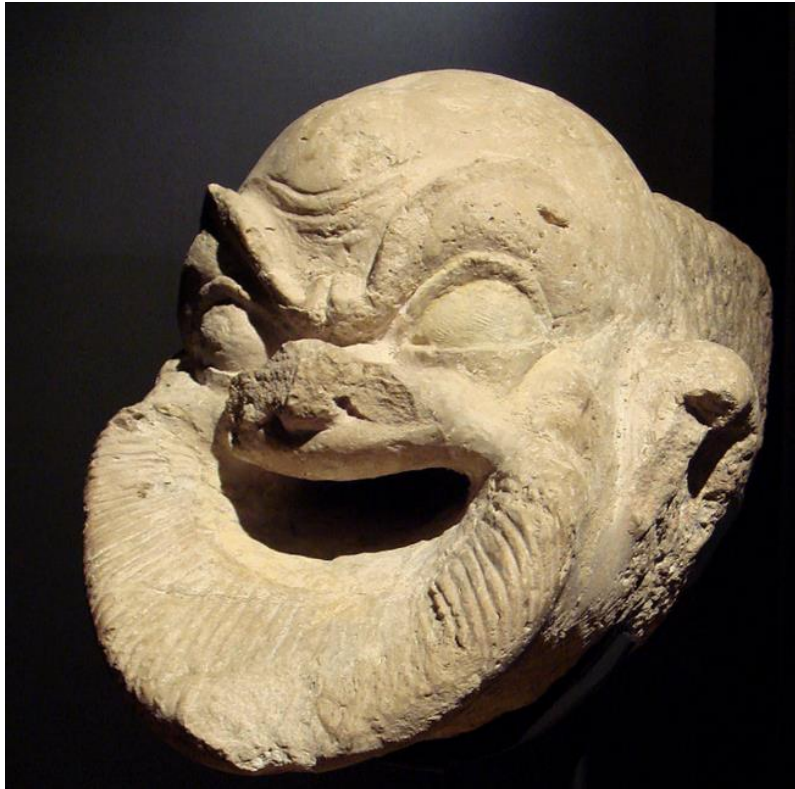
P. Christus: Panna s dieťaťom (1460-1465)

chrlič - vyústenie odkvapovej rúry umiestnenej v rohoch *strechy*: v *antike* tvare hlavy *leva*, v *gotike* s *grotesknými* figúrami (niekedy navodzujúcimi sexuálne symboly, podobne ako tomu je na ranokresťanských *hlaviciach*), ktorých symbolický význam dnes ťažko rozlúštiť (pozri

Biedermann: *figa 2*), s ľudskou grimasou, *maskou: démona* (apotropajné poslanie) alebo postavou zvierat'a; objavuje sa najmä na gotických *katedrálach*; pozri *maskaron*, *lapidarium*

www: chrlič je súčasť stavebný prvok zaisťujúci odvod dažďovej vody z okraja strechy, alebo odkvapového žľabu do dostatočnej vzdialenosti od budovy; nahrádza tak do istej miery odkvapovú rúru; chrliče boli podstatnou súčasťou a architektonickým prvkom najmä gotickej architektúry, kedy boli kamenné, najčastejšie mávali podobu netvorov, či spotvorených ľudských alebo zvieracích postáv; v renesancii a baroku boli najčastejšie vyrobené z plechu a zakončované dračou hlavou; chrliče znázorňovali neresti, zostávali vonku mimo katedrálu, dnu sa dostali len cnosti; pozri Cnosti a Neresti; pozri *Sheela-Na-Gig*

<https://en.wikipedia.org/wiki/Gargoyle>

Kuchár - otrok (helenistický chrlič, Ai-Khanoum, Afganistan, 1.st.)

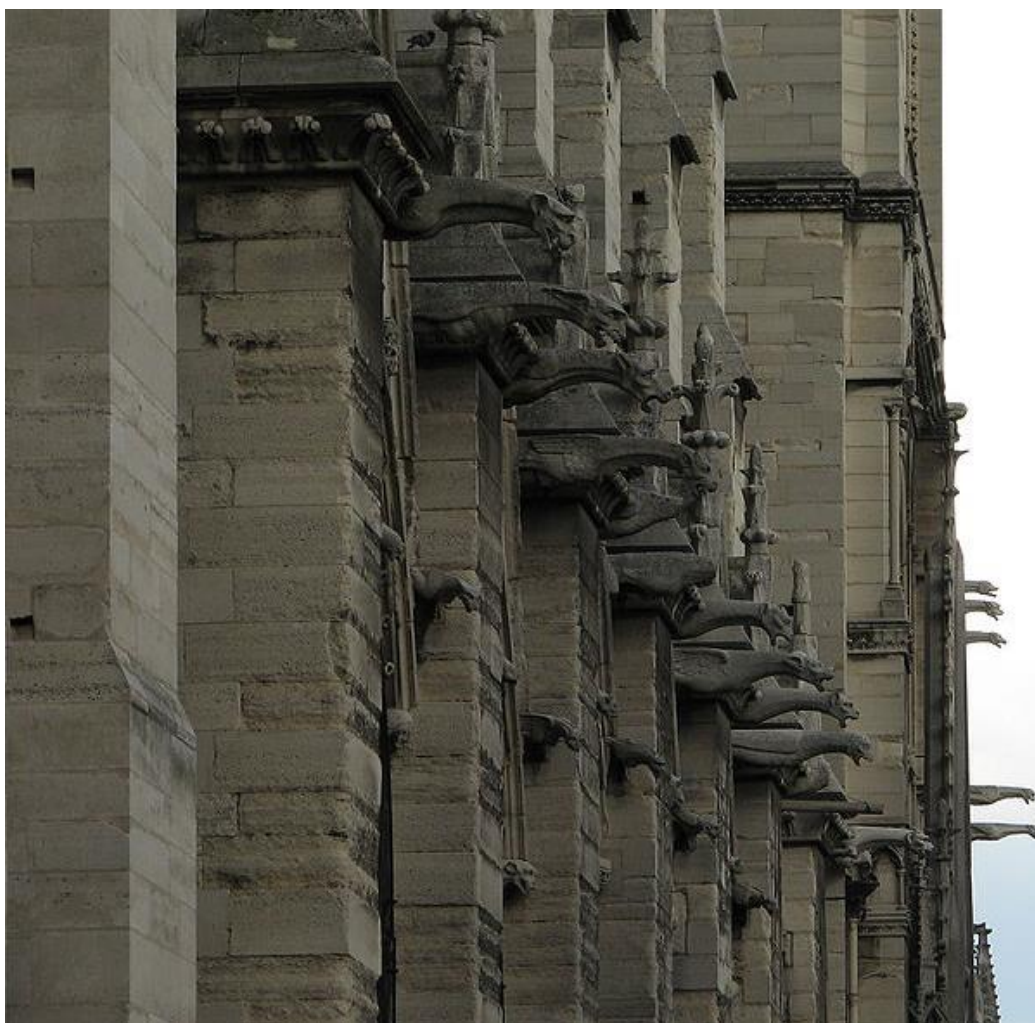
Chrlič z chrámu sv. Bartolomeja v Kolíne

Chrlič z vysokého chóru chrámu sv. Bartolomeja v Kolíne

Chrlič dómu v Milánu

Chrliče katedrály Notre-Dame v Paríži

Chrliče chrámu sv. Víta v Prahe

Chrliče chrámu sv. Víta v Prahe

Chrliče chrámu sv. Víta v Prahe

chrobák božský - pozri *lienka* (Eurotelevízia)

chróma - vlastnosť *zrakového* pocitu umožňujúca zisťovať objektívnu *sýtosť farieb*; pozri *farba 1*, *Purkyňov*
fenomén, farebné videnie, svetlo

chroma farby - *farby chroma*

chroman barnatý - Smith: alternatívny názov pre *žltá barytovú/ultramarín žltý*

chroman zinečnatý - Smith: alternatívny názov pre *žltá zinkovú*

chromatická abstrakcia - smer abstraktnej maľby v 50. rokoch v USA, zdôrazňujúci predovšetkým formálny poriadok (M. Rothko, B. Newmann); pozri *abstraktné/nefiguratívne umenie*; porovnaj *dynamickú abstrakciu* futuristu Umberta Boccioniho; pozri *futurizmus*

chromatický - majúci vzťah k *farbe, farebný*

chromatičnosť - farebná kvalita svetla; pozri *tón farby, kolorimetria*; porovnaj *panchromázia*

chromofory - Smith: skupiny atómov, na ktorých závisí *farba pigmentu*; pozri *autochromy*

chromoftalová červeň BRN (Ciba-Geigy) - *červeň chromoftalová BRN (Ciba-Geigy)*

chromofytalová žlt' 8GN (Ciba-Geigy) - *žlt' chromofytalová 8GN (Ciba-Geigy)*

chromoftalový šarlát R - Smith: vznik azokondenzáciou; v indexu farieb pod názvom *Pigmentová červeň 166*; žltavo červená; *opacita*: nepriehľadná; *akryl*; dobrá odolnosť voči chemikáliam, mierne rozpustná v alkohole, octanoch, ketonoch, silenu a cellusolve; bez známych toxických účinkov; porovnaj *červeň molybdátová/ chromový šarlát/nach*

chromogénna farebná tlač - tiež *digitálna C tlač*; plno farebné fotografické výtlačky vyrobené s použitím chromogénnych materiálov a procesov; tieto výtlačky sa môžu vyrábať z originálu, ktorý je farebný negatívny, reverzného filmu (*diapozitív*) alebo digitálneho obrazu

https://en.wikipedia.org/wiki/Chromogenic_color_print

<https://www.google.sk/search?q=digital+C+print&espv=2&biw=1848&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0CCcQsARqFQoTCNTXrPbJ3MYCfcPWFAodOTEASw&dpr=1>

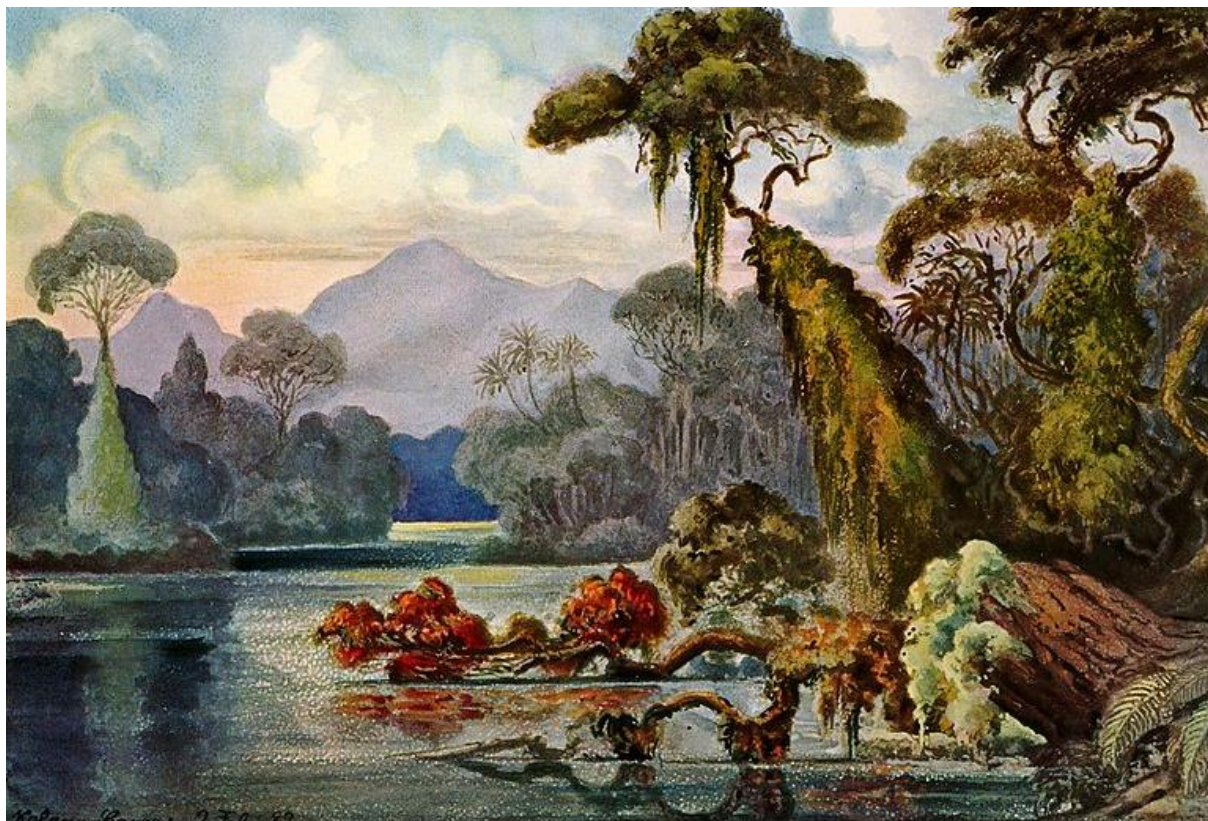
S. Bremer: Zuzana prekvapená starcami (chromogénna farebná tlač atramentom a akrylovými farbami, 2011)

Vik Muniz podľa Nanza Namuth: Akčná fotografia (z cyklu Čokoládové obrazy, digitálna C tlač, 1997)

chromolitografická tlač/chromolitografia -

<http://en.wikipedia.org/wiki/Chromolithography>

Ernst Haeckel: Ceylonská džungľa s riekou (chromolitografia podľa maľby, 1905)

chromoluminarizmus - jeden z názvov, ktorým Signac a Seurat označovali maliarsku metódu *pointilizmu*; častejšie používali názov *divizionizmus*

Chromios -

<http://it.wikipedia.org/wiki/Cromi>

chrómová červen - *rakúska rumelka*; chroman-oxid olovnatý, PbCrO_4PbO , užívaný k výrobe oranžových až červených *farbív*; na svetle stálejšia ako pravá *rumelka*, ale postráda jej žiarivosť; pozri *pigmenty olovnaté*; *pigmenty a farbivá červené*

chrómová zeleň - *zeleň chromová I./zeleň listová/chromoxyd zelený*

chrómová žlt - *žlt' chromová/hamburská žlt'*

chrómový šarlát/nach - *červen molybdátová*

chromoxid ohnivý - chromoxidhydrátová zrážaná *zeleň*; oproti *chromoxidu tupom* má sýtejší a živší odtieň, väčšiu výdatnosť aj kryvosť; má veľmi jemnú štruktúru a mäkkú *textúru*; jiné vlastnosti zhodné s *chromoxydom tupým*; patrí pod *chromovú zeleň*; dnes v obchode s umeleckými farbami nahrádzaná *viridianom/zeleňou Guinetovou*

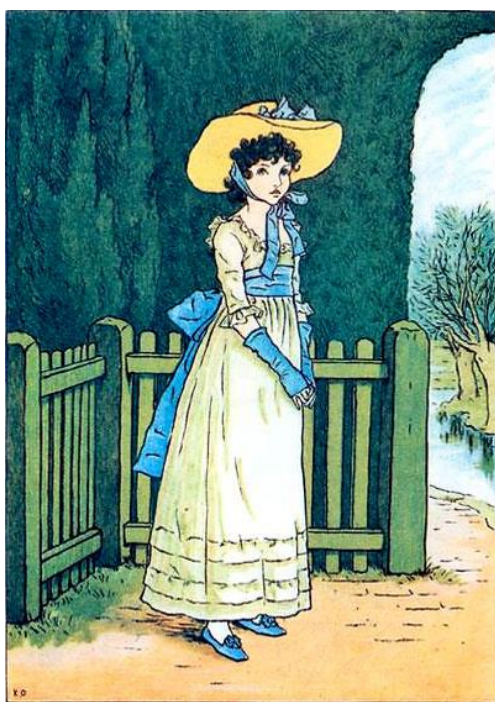
chromoxid tupý - oxid chromový; stály pigment na svetle aj vo všetkých *pojidlách*; žltozelený odtieň; málo sýty, mäkká *textúra* a stredná kryvosť; dá sa miešať so všetkými pigmentmi; patrí pod *chromovú zeleň* (pramene uvádzajú chromovú zeleň I, t.j. *zeleň Guinetu/viridian*, chemicky: $\text{Cr}_2\text{O}(\text{OH})_4$ zmes $\text{Cr}_4\text{O}_3(\text{OH})_6$ a $\text{Cr}_4\text{O}(\text{OH})_{10}$ s 0,5-10% kyselinou boritovou; nie zeleň chromová II., t.j. *rumelku zelenú*, chemicky: Cr_2O_3 oxid chromitý)

chromoxid zelený - *chromová zeleň/listová zeleň*

chromoxylografia - farebný drevoryt, ručná *grafická technika z hĺbk*; pozri *E. Evans*

E. Evans (rytec): Potkania z Hameln (chromoxylografia, 1888)

K. Greenaway (ilustrácia) E. Evans (rytec): Modra Susan (chromoxylografia, 1885)

chromozinkografia - zastaraný názov pre výrobu *štočkov* zo zinku, určených na tlač *farebných reprodukcii*

chrono - v gréckych slovách a slovách odvodených z gréčtiny prvá časť s významom *čas*

chronodistichon - začlenenie *rímskych číslíc*, zvýraznených farbou alebo veľkosťou, do dvojveršia; pozri *chronogram*

chronofotografia - vo *fotografovaní* sled fotografických snímok na reprodukciu *pohybov*

chronogram - z gréc. *chronos* – „čas“, *gramma* – „nápis“; časový údaj z *rímskych číslíc* (odvodených z latinských písmen) začlenený do latinského nápisu prevedeného prózou; čísllice v textu nemusia zachovávať konečné radenie v dátume; čísllice sú zvýraznené veľkosťou alebo farbou; *chronostichon* je súčasťou *verša*, *chronodistichon* je súčasťou dvojveršia - distichonu; vyvinul sa zo starších babylonských *akrostichonov*; všetky písmená, ktoré súčasne fungujú ako čísllice, dávajú v súčte dohromady letopočet udalosti, ku ktorej sa nápis vzťahuje; napr. **ChrIstVs**
saLVator noster est, fVit, erItqVe, fortIs, Christus salvator noster est, fuit, eritque, fortis,

CIVLVVIIIVIIIIVVMIIILIIICII = 1354 nápis v kláštore *bekýň* v Amsterdame; **VERSV
SEXTAMAIVOS COLLOCAT ACTA TVERI** > MCCCLXVVVII = 1432 nápis na
Matyášovej bráne *Pražského hradu*

Chronos - gréc. – „čas“; v *rímskej mytológii* personifikácia času, jeho *atribútmi* boli kosák a presýpacie hodiny; v kozmologickom mýtu - *orfizme* najstarší princíp, ktorý v étere stvoril strieborné vajce a z neho sa zrodil *Protogónos*; na základe jazykovej podobnosti Chronos stotožňovaný niekedy s gréckym bohom *Kronom* > rímskym *Saturnom*; podoba Chronosa premietnutá do stredovekej postavy kostlivca s presýpacími hodinami; pozri *obdobia života* (Heinz-Mohr); *atribúty, symboly, alegórie a prirovnania; chrono*

G. Bonasone: Tak sa pomíne sláva (vanitas, rytina, emblém knihy Achilla Bocchiusa, 1555)

Alegória s Marsom, Venušou, Kupidom a Chronom (1624-1626)

Tizian: Alegória Času riadiaceho Obozretnosť (16.st.)

J. de Backer: Alegória času oslobodzujúceho Vieru (16.st.)

E. Le Sueur: Alegória veľkoleposti (1654)

A. Sadeler II. podľa B. Sprangera: Bartholomaeus Spranger a jeho zosnulá manželka Christina Muller (memento mori, 1585-1629)

B. Bolswert podľa David Vinckboons: Smrť si podrobujú všetkých (triumf smrti, 1610)

Ch. Le Brun (návrh), S. Leclerc: Božskí radcovia Ľudovíta XIV. (medirytina, 1657-1714)

P. Batoni: Čas prikazuje starobe ničiť krásu (1746)

A. Loir: Čas odhaľuje pravdu (1713)

G. B. Tiepolo: Alegória s Venušou a Chronom (18.st.)

L. Desplaces: Minerva chráni pravdu a vyháňa hlúposť (rytina, 1715)

chronostichon - *chronogram* zaradený do verša, na rozdiel od *chronodistichonu*, ktorý je zaradený do dvojveršia; pozri *verš*

chrt - pozri *pes*

chrt svätý - *svätý chrt*

chrupavčitý ornament - český termín pre *chrupkovitý ornament*

chrupkovitý ornament - *boltec/ornament boltcový*

chrúst - český ľudový výraz tiež babka; pozri *hmyz*

J. van Kessel St.: Hmyz (17.st.)

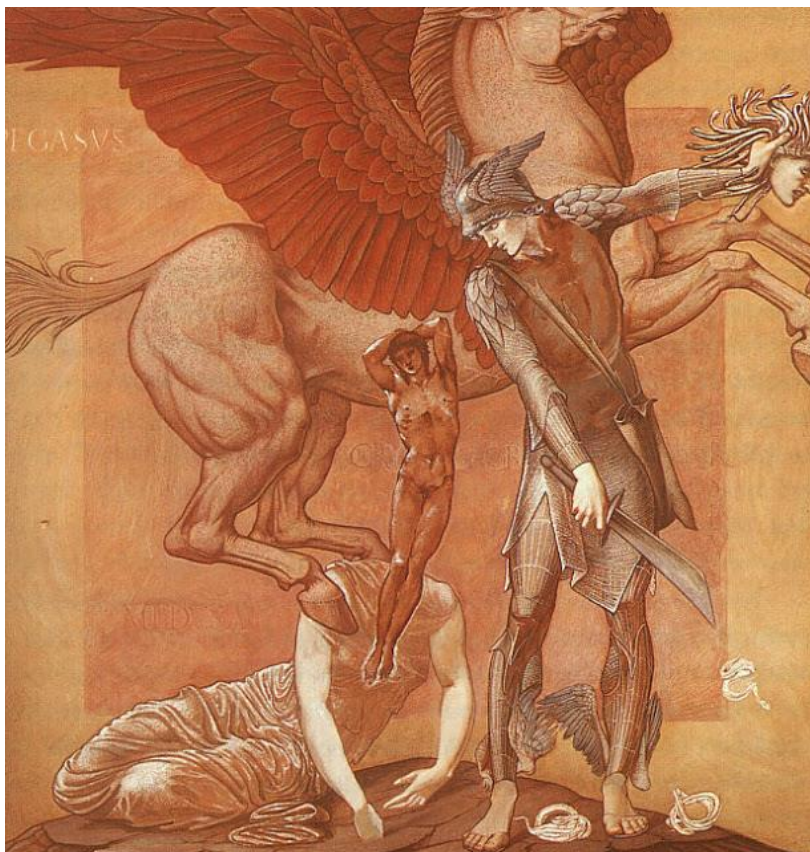

J. Lada: Babka

Chrysanthos - Heinz-Mohr v súvislosti s heslom *pochodeň*: *mučeník* zobrazovaný s pochodňou, ktorou bol utýraný; pozri *kresťanskí svätci*; *atribúty*, *symboly*, *alegórie a prirovnania*

Chrysaor - gréc. Χρυσάωρ/chrysaor; v preklade „ten, ktorý má zlatý meč“; v *gréckej mytológii* obludný obor (pozri *monštrá*), ktorý spolu s okrídleným Pegasom vystúpil z tela mŕtvej Medúzy; s manželkou Kallirhoé mal deti Geriona a Echidnu

- brat okrídleného koňa Pegasa; bol často predstavovaný ako mladý muž, syn Poseidóna a Medúzy; v tejto verzii sa Chrysaor a Pegasus nenarodili z krvi vytekajúcej z Medúzinho tela potom, čo jej Persus odsekol hlavu

E. Burne-Jones: Narodenie Pegasa a Chrysaora z krvi Medúzy (1876-1885)

Chryseida -

<http://it.wikipedia.org/wiki/Criseide>

chryselefantina - *chryzelefantina*

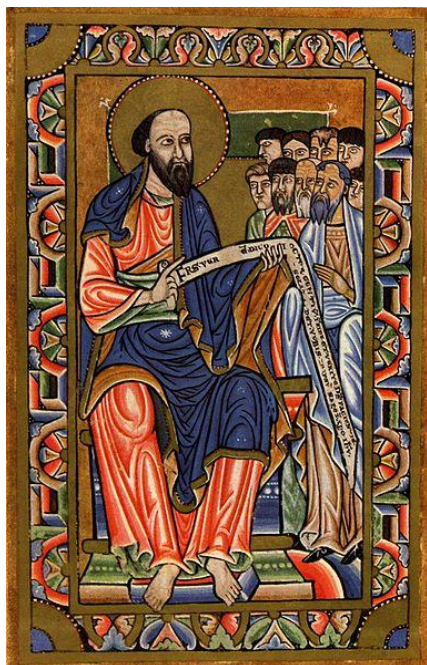
Chrysippos - v *gréckej mytológii* syn elidského kráľa *Pelopsa* a nymfy *Axioché*; bol unesený tébskym kráľom *Laio*m a podľa jednej verzie spáchal *samovraždu* pre kruté zaobchádzanie; pre jeho smrť preklial Pelops Laiov rod do tretieho kolena (pozri *Oidipus*)

chryso - pozri *chryzo*

chrysoberyl - *chryzoberyl*

chrysocolla - modrý pigment (pozri *modrá*); prírodný silikát *medi*, podobný minerálu - malachitu, ale má od neho sýtejší odtieň; má jemnú až amorfnú štruktúru, tvrdšiu *textúru*; stály na svetle, nestály voči kyselinám a alkáliám; *antický* pigment, užívaný v *byzantských* rukopisoch; dnes historický význam; pozri *malba knižná*; porovnaj *chryzokol*

chrysografia - gréc. *chrysos* – „zlato“, *grafein* – „písať“; malba práškovým zlatom suspendovaným v *pojidle*, alebo iným kovom simulujúcim zlato (*bronz* - pozri *musívne zlato*); technika používaná najmä v byzantskej knižnej malbe pisármi a stredovekými *iluminátormi* (pozri *codex aureus*, prípade písania striebrom - *Codex argenteus*); používaná *zlatá tinktúra* aj *plátkové zlato*; pozri *zlátenie*

Majster z Halberstadtu: Sv. Pavol so svojimi listami (miniatura rukopisu, 1185)

chrysokol - chryzokol

chrysolit - chryzolit

Chrysos - v gréckej mytológii kňaz boha Apolóna

<http://it.wikipedia.org/wiki/Crise>

Chrysostomos Ióannes - z gréc. *chryso* – „zlatý“, *stóma* – „ústa“; *Ján Zlatoústý*

chryzantéma - jeden z troch čínskych vznešených kvetov (ďalšie *l'alia* alebo *kosatec*, *slivkový kvet*), ktorý spolu s *bambusom* vyjadrovali blaženosť; počas *helenizmu* preniká do islamského ornamentu (pozri *islamské umenie*), ako ozdobný prvok prevzatý *secesiou*; pozri *kvetiny*

Becker: v Číne a Japonsku symbol *šťastia* a *dlhovekosti*; pre svoje lúčovité usporiadanie sa stala aj *slnečným symbolom*; najneskôr od 12.st. sa stal kvet chryzantémy *heraldickým znakom* (jap.mon) japonského cisárskeho domu a štátnym symbolom; pre osobu cisára je vyhradená šesťnásťlistá chryzantéma, pre cisárových bratov a sestry štrnásťlistá; pozri *kvetiny*

Biedermann: kvet vysoko cenený vo východnej *Ázii*; v Japonsku je cisárskym *emblémom* a v Číne symbolom *jesene*, kým *slivka* je symbolom *jari*; drahé rúcha často zdobí motívy kvetov chryzantém; slovné hračky na základe rovnakej alebo podobnej výslovnosti slabík vyjadrovali *hádankové želania šťastia*, ako napr. *borovica* a chryzantéma („ži dlho“), *deväť*, chryzantéma a *prepelica* (deväť generácií si želá žiť v *mieri*); európska divo rastúca forma, chryzantéma obyčajná, sa v minulosti používala v ľudovom lekárstve ako prostriedok proti *červom*; v súčasnosti sa pestuje v záhradkách ako okrasná rastlina; pozri *čínsky kalendár* (Obuchová); *atribúty*, *symboly*, *alegórie* a *prirovnania*

H. H. Fantin-Latour: Biele ruže, chryzantémy vo váze, broskyne a hrozno na stole s bielym obrusom (1876)

L. Corinth: Chryzantémy a ruže (1917)

Chrýzeis - dcéra *Apolonovho* kňaza *Chrýsa*, obľúbenkyňa kráľa *Agamemnóna*; Apolón na Chrýsovu žiadosť poslal na Grékov *mor*, aby tak donútil Agamemnóna svoju otrokyňu prepustiť a vrátiť otcovi
chryzelefantína - gréc. chrysos – „zlato“, elefantos – „slonovina“; termín novodobý (Q. de Quincy); antická sochárska technika kombinujúca slonovinu a zlato, výnimočne *bronz*; socha s dreveným jadrom a železom *armovanou* konštrukciou; zlaté časti (fúzy, vlasy, drapéria) boli zvyčajne odnímateľné

pre možnosť kontroly váhy; zo slonoviny boli časti tela; predchodcom chryzelefantíny bol jednoduchší a lacnejší *akrolit*; za *fenického* predchodcu chryzelefantíny považovaná *empaistika* v kombinácii so *sfyrelatom*; podľa *povesti* technika vynájdená mýtickým *Daidalom*, skutočný pôvod zrejme v *Mezopotámii*; vrcholný rozkvet k *klasickom období antického Grécka*, kde bola zaradovaná do *toreutiky* (sochárske práce z kovu); pozri *sochárske techniky*; porovnaj *polylit*, *chryzolit*

Seleukos I. Nikátor (rímska kópia gréckeho originálu nájdená v Herculaneu; bronz so slonovinou)

chryzoberyl - gréc. chryso – „zlatý“; zlatý beryl; žltý až zelený nerast, oxid hlinitoberylnatý, používaný ako *drahokam*; jeho odrodou je *alexandrit*

Täubl: chemickým zložením oxid hlinitoberylnatý, kryštalizuje v sústave kosoštvorcovej; tvrdosť 8,5, hustota 3,7; farba svetlo žltozelená, sklený lesk, dvojlomný; pomerne cenný kameň; nachádza sa v Brazílii, Srí Lanke, na Madagaskare; jeho odrodou je *cymofán/tzv. orientálne mačacie oko*, *alexandrit*; pozri *drahokamy a polodrahokamy*

chryzokol - modrý, modrozelený až hnedavý nerast, skryto kryštalický nerast, zložitý kremičitan meďnatý (zložitými kremičitanmi sú aj *pyroxeny*); tvrdosť 2-4, hustota 2,0-2,2; tvorí ľadvinovú alebo cencúľovú agregáty; nachádza sa v oxidačnej zóne *medenej rudy*; nálezisko: Rumunsko, Ural, Chile, Peru; u nás Dolná Ročnica, Jilemnice, Špania Dolina; pekne sfarbené kusy sa brúšia ako *drahokamy*; pozri *drahokamy a polodrahokamy*; *kremičitany* (pozn. Täubner chryzokol vo svojom prehľade neuvádza ani medzi pyroxenmi); porovnaj *chrysocolla*

-v súvislosti s heslom *farby Egyptanov*: ako zelená farba slúžili rôzne zmesi oxidov *medi a železa s kremeňom* a *vápencom*; najčastejšie sa ako ich základ používal zelený minerál chryzokol $\text{Cu}_4\text{H}_4[(\text{OH})_8/\text{Si}_4\text{O}_{10}]$; jeho chemický vzorec sa niekedy uvádza aj vo forme $\text{uSiO}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O} + \text{Cu}_2\text{CO}_3(\text{OH})^2 + \text{CuCO}_3(\text{OH})^2$, alebo *malachit*

chryzolit/peridot - *chryzo* – „zlatý, zlatkavý“; *lithos* – „kameň“; „zlatý kameň“; drahokamová odroda *olivínu*; jeden z dvanástich drahokamov, ktoré tvorili *základné kamene Nebeského Jeruzalemu*;

Täubl: svetlozelená odroda olivínu; brúsi sa do *diamantového výbrusu*; nálezisko: Egypt, Brazília, Arizona; pozri *drahokamy a polodrahokamy*

chryzopál - Täubl: odroda *opálu* zelenej farby

chryzopral - Täubl: odroda *chalcedonu* jablkovo- zelenej farby; nálezisko: Ural, India, Alpy, Sliezsko

chřástal - český výraz pre *chriašťa*

chřesovec - český termín; Täubl: žltozelený *apatit*, ktorý farbou pripomína špargľu (č. chřest); najobľúbenejší *apatit*; pozri *drahokamy a polodrahokamy*

chřtán pekelný - *pekelný chřtán*

Chšatra/Chštrem vairem - www v súvislosti s heslom *zoroastrizmus*: najvyšší boh *Ahura Mazda* má šesť atribútov, ktoré bývajú ponímané ako samostatné duchovné bytosti (*archanjeli* či *bódhisatvovia*): 1. *Vahišta mana* (*Vohu manah*; Prenikavá myseľ), 2. *Aša vahiša* (*Ašem vahištem*; Dokonalá spravodlivosť), 3. Chšatra (Chštrem vairem; kardinálna božská kvalita, ktorá je kombináciou moci a konštruktívnej potencionality); Spenta ármaiti (Univerzálna láka; zbožnosť); 5. Hurvatát (*Haurvatát*; Dokonalosť; sebarealizácia) a 6. Amerarát (*Nesmrteľnosť*); týchto šesť atribútov sa nazýva spoločným menom Ameša Spenta

chthonické božstvo - staršie modifikácie božstva „vzošlého zo zeme“, napr. egyptské božstvá: *Kematef* (pozri *Osem bohov z Chmúnewu*); keltské božstvá: *Epona*, *Teutatés*, *Lug*, *Cernunos/Cornu*; grécki bohovia 1. generácie; ich symbolom bol *had* (*Kronos* zobrazovaný s hadom, *Medúza* s vlasmi z hadov, *Hekaté* s telom obtočeným hadmi); pozri *mytológia*; *atribúty*, *symboly*, *alegérie a prirovnania*

chu - čínska nádoba pretiahnutého tvaru

Chü-Jan/Juran -

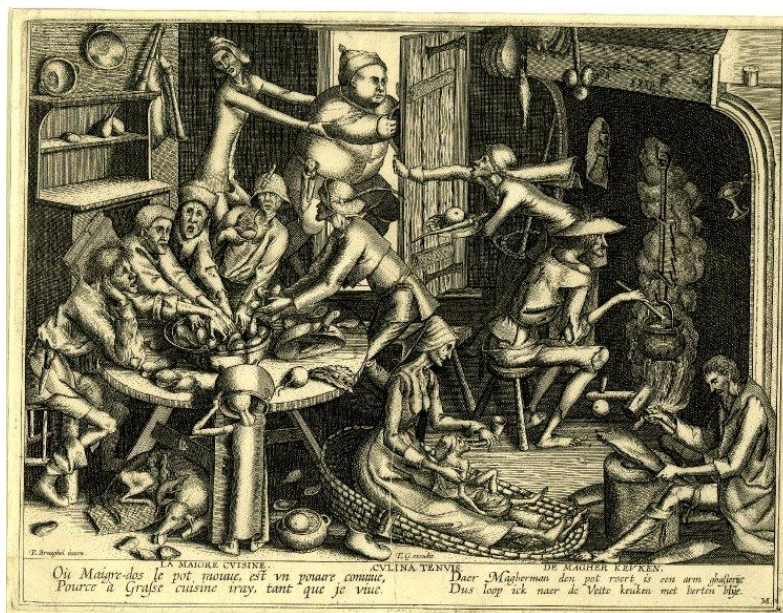
<http://fr.wikipedia.org/wiki/Juran>

chudoba, bieda - lat. *paupertas*; v *alegórii*: *Paupertas*; v *lámaistickom* umení symbolizovaná *farbou čiernou*; v európskej symbolike pozri *farba hnedá*, *farba sivá*

Hall: stredovek radil chudobu medzi veci nedokonalé; v *alegórii* je pomerne vzácnou postavou; zvyčajne zobrazovaná ako vyziabnutá stará žena, bosá, oblečená do handár; jednu ruku má okridlenú (pozri *krídla*) a natiahnutú hore, druhá sťahovaná dole ťažkým *kameňom* - tým naznačuje účinok chudoby na ľudského ducha, ktorý sa dvíha k nebu; Poslušnosť (pozri *Oboedientia*), Chudoba a Čistota (pozri *Castitas*) sú tri cnosti, ktorým bol zasvätený *rehoľný* život a objavujú sa spoločne v umení *františkánskeho* rádu (Giotto: freska v kostole v Assisi; sv. František z Assisi prehlasoval, že je s chudobou zasnúbený, preto je zobrazovaný ako jej navlieka na prst prsteň); býva potom zobrazovaná ako mladá žena, bosá, oblečená do šiat zo zdrapov a záplat

pozri *osol* (význam Kristovej víťaznej chudoby); *žobrák* (Biedermann); *charita*; *klaristky*; *valdénski*; *František z Assisi*; *realizmus kritický*; *V. Malík*; *atribúty*, *symboly*, *alegérie a prirovnania*; *žobrák*; *sociálny realizmus*, *kritický realizmus*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Poverty>

P. Brueghel st.: Kuchynja biednych

P. Brandl: Chudák (17.-18.st.)

P. Sandby: Pouličný predajca hrncov a panvíc (z cyklu Výkriky Londýna, 18.st.)

P. Sandby: Pouličný predajca uhlia a kôf (z cyklu Výkriky Londýna, 1759)

P. Sandby: Mestský predavač (z cyklu Výkriky Londýna, 1764)

P. Sandby: Predavačka čipky (z cyklu Výkriky Londýna, 1759)

P. Sandby: Predavačka mlieka (z cyklu Výkriky Londýna)

P. Sandby: Prajete si nejaké lyžice? (z cyklu Výkriky Londýna, 1759)

P. Sandby: Predavačka makrel (z cyklu Výkriky Londýna, 1760)

P. Sandby: Čistič topánok (z cyklu Výkriky Londýna, 1759)

P. Sandby: Predavač muffin (z cyklu Výkriky Londýna, 1759)

P. Sandby: Akákoľvek vec do kuchyne (z cyklu Výkriky Londýna, 18.st.)

P. Sandby: Iba oheň a žiadny dym (z cyklu Výkriky Londýna, 1759)

P. Sandby: Drotár a jeho žena (z cyklu Výkriky Londýna, 1759)

P. Sandby: Spevák balád (z cyklu Výkriky Londýna, 1760)

P. Sandby: Predavač palíc (z cyklu Výkriky Londýna, 1760)

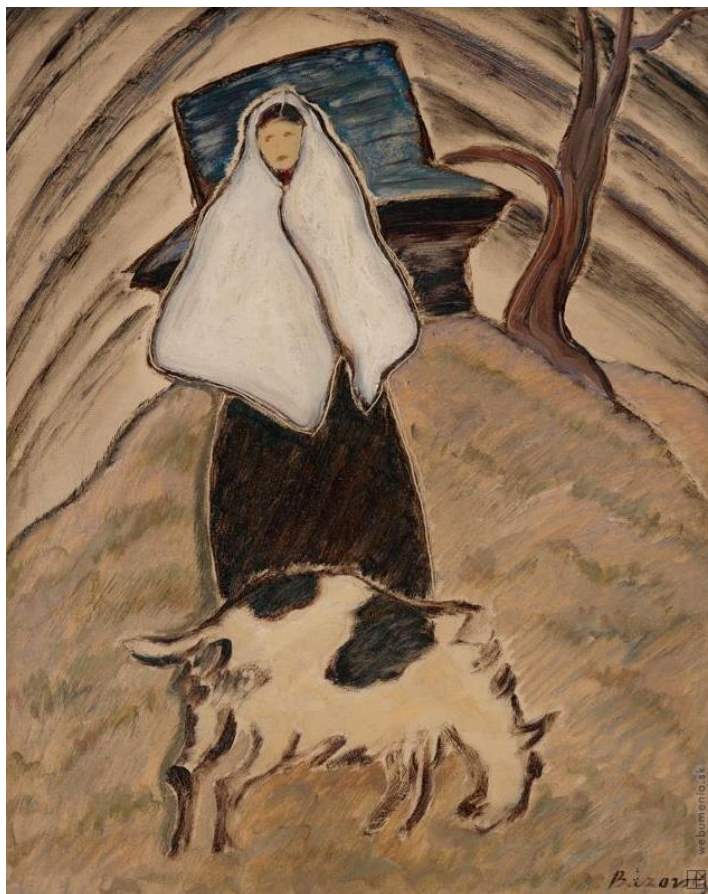
P. Sandby: Akékoľvek držky alebo nohy alebo teľacie nohy (z cyklu Výkriky Londýna, 1760)

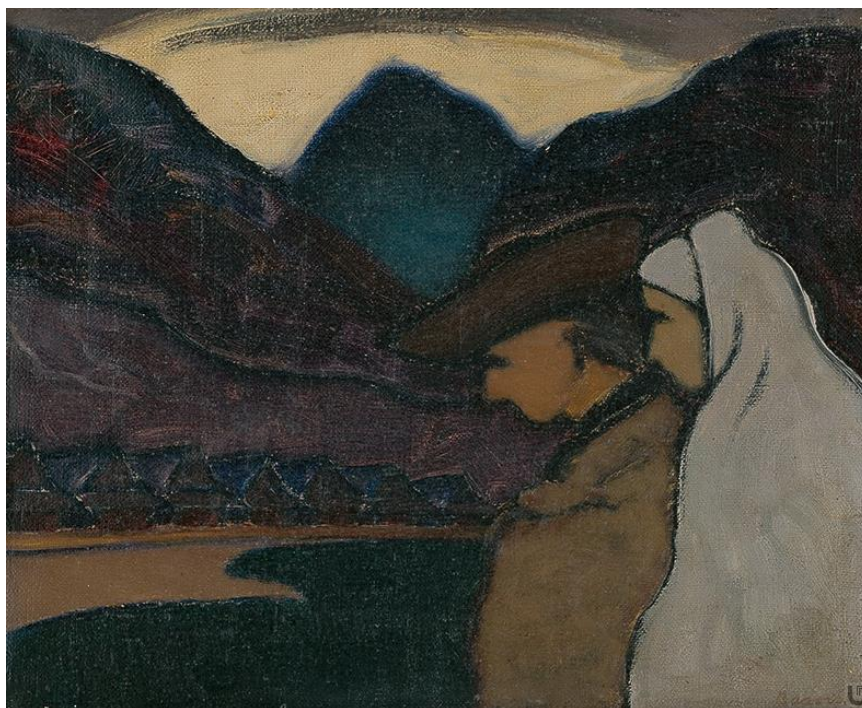
L. Medňanský: Na dne (1898)

A. P. Weisz-Kubínčan: Chudobní (1940-1944)

M. A. Bazovský: Chudobná paša (1922-1942)

M. A. Bazovský: Chudobní ľudia (1941)

V. Hložník: Bieda (1941)

V. Hložník: Vo vývarovni (1941)

„chudobné umenie“ - *arte povera*

chudobní duchom - *pozri blible pauperis*

chudobní lyonskí - *valdénski*

Chufuova pyramída - *Cheopsova pyramída (v Gíze)*

Chufuov cyklus poviedok - v súvislosti s heslom *Texty pyramid*: na známom *Westcartovom papyruse*, ktorý pochádza zo Strednej ríše, ale je situovaný do obdobia faraóna *Chufua*, teda 4. dynastie Starej ríše; celkom obsahuje cyklus päť poviedok, ktoré rozprávajú fantastické príbehy o slávnych egyptských divotvorcoch, z nich je ale prvá takmer celá stratená a z druhej sa zachovali iba zlomky; v tretej poviedke vystupuje kňaz-zaklínač *Džadžaemanch*, dvoran kráľa *Snofreva*, ktorý dokáže tajným zaklínadlom prikázať vode v kráľovskom jazierku, aby sa naskladala na seba a odhalila tak dno a opäť ju vrátiť nazad; hlavnou postavou štvrtej a piatej poviedky, ktorá sa už odohráva za vlády *Chufua*, je mocný čarodejník *Džedi*, ktorý dokáže vrátiť život do tela s odťatou hlavou; keď ho

faraón žiada, aby mu prezradil polohu tajných siení boha *Thovta*, čarodejník mu odhalí, že odpoveď zistí, ak si nechá priviesť truhlicu zo skladu chrámu v *Heliopole*; Džedi mu tiež predpovie, že žena hlavného kňaza tohto chrámu počne s bohom *Ra* troch synov, z ktorých sa zrodí nová dynastia; Chufu je prekvapivo zmierený s týmto osudom, nechá ženu vyhľadať a túto udalosť osláviť; pozri *dielo literárne*

http://sk.wikipedia.org/wiki/Staroegypt%C3%A1_literat%C3%A1

chullpas - *predkolumbovské pohrebné veže indiánov*; pozri *hrobka*

Chung-li-čchüan - v čínskej mytológii jeden z *ôsmich Nesmrteľných*; *alchymista*, ktorý vedel premeniť *ortuť* a *olovo* na žlté a biele striebro; vlastnil *kameň mudrcov* a dokázal kráčať vzduchom

churriquerizmus - *estilo churriqueresco*; variant španielskeho *baroka* okolo 1680-pol.18.st. (1650-1789), ktorý vystriedal striedme nedeckoratívne *desornamentado*; nazvaný podľa architekta a sochára José de Churiguerra (1650-1723); vyznačujúca sa zdanlivo nesystematickou dekaratívnosťou *architektonických článkov* s prvkami talianskeho, holandského aj *aztéckeho* umenia; pokračuje v *platereskej* tradícii španielskej gotiky; zdobivosť, slávnosť > reprezentácia panovníckeho dvora > štýl sa presadil najmä v architektonických článkoch (pohyb vyvolávaný krivkami, svetlom a tieňom, navrhovaním dekaratívnych prvkov), v ornamente *fasády*, *ostenia* dverí a okien; pozri *góngorizmus*; *španielska architektúra*

Churriti - kmeň neznámeho pôvodu, ktorý sa vývojovo zaradil v 2.pol.3.tis.pr.Kr. do prúdu kmeňov ovplyvňujúcich *mezopotámsku* kultúru; prostredníctvom *mitanských* Churritov ovplyvňoval 1600 pr.Kr. *Asýriu* a stal sa rovnocenným partnerom *Egypta* a chetitského štátu; neskoršie ovládnutý *Chetitmi*

churritskí bohovia - *Kumarbi*, *Ullikummi*, *Chedammi*, *Šimige/Šimini*, *Teshub/Teshup/Tešup*, *Hebat*

http://nl.wikipedia.org/wiki/Hurritische_mythologie

Chut' - pozri v *alegórii* pozri *päť zmyslov*

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=19

Jan Both, Adries Both: Chut'

Podľa J. J. van Joris: Chut'. Žena je lievanec (lept z cyklu Päť zmyslov, 1631-1634)

J. Saenredam podľa L. van Leydena: Chuť (rytina zo série Päť zmyslov, 16.-17.st.)

P. de Jode II podľa P. van Mola: Chut' (1630-1650)

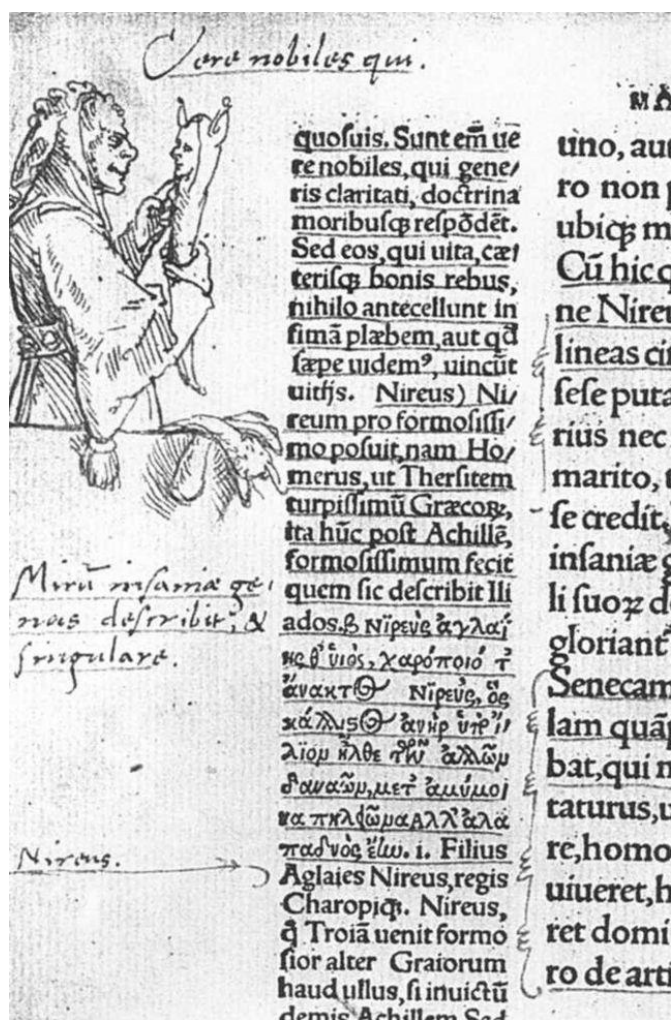

J. M. Molenaeer: Chut' (z cyklu Päť zmyslov: Chut', 1637)

J. Cossiers: Alegória Chuti (17.st.)

Chvála bláznovstva - satirický spis humanistu *Erazma Rotterdamského*; v diele sa vysmieva stredovekému spôsobu myslenia a vzdelania (pozri scholastika); pozri *dielo literárne*; *blázon*

H. Holbein ml.: Postava blázna (marginálna kresba na okrajoch Myconiovej kópie spisu Chvála bláznovstva od Erasma Rotterdamského, 1515)

Chválenie Pána mučeníkmi/Oslava Boha mučeníkmi - (7,9): Po tomto som videl: hľa, veľká zástup zo všetkých národov, kmeňov, ľudí a jazykov, ktorých nemohol nikto spočítat; stáli pred Baránkom, oblečení do bieleho rúcha, s palmovými ratolesťami v rukách.

- alternatívny názov pre námet *Oslava Boha mučeníkmi* s vlastnou ikonografiou: zástupy postáv mučeníkov s palmovými ratolesťami

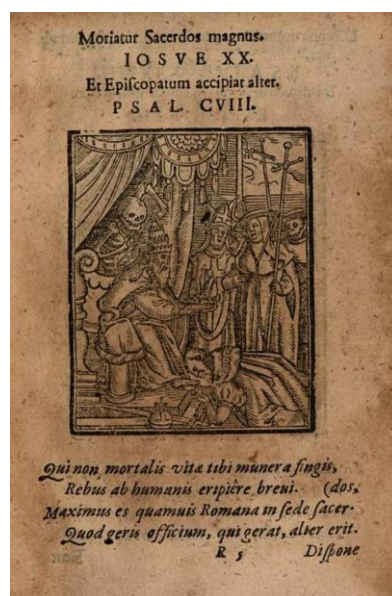
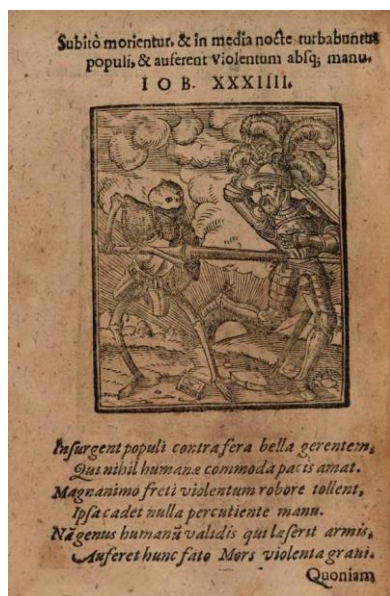

(7,9-11. Oslava Boha mučeníkmi). **Klaňanie Baránkovi** (Apokalypsa glosovaná, 1240-1250)

chybná tlač - tlač chybná

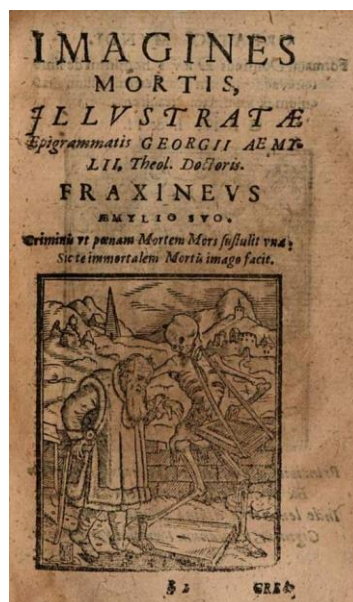
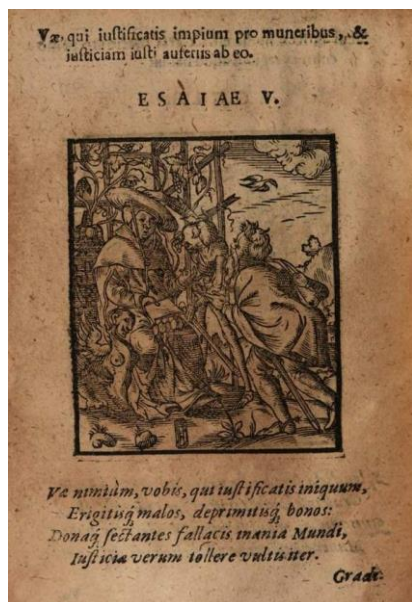
Chytraeus David - (†1600) nemecký luteránsky teológ a profesor v Rostocku; jeho kniha „De Morte et Vita Aeterna“ (O smrti a večnom živote), pozostávajúca z niekoľkých brožúr, obsahovala 53 kópií *Holbeinových* drevorytov s témou *tanca smrti*

<http://www.dodedans.com/Eholbein-chytraeus.htm>

D. Chytraeus podľa H. Holbeina: Vojak (tanec smrti)

D. Chytraeus podľa H. Holbeina: Pápež (tanec smrti)

D. Chytraeus podľa H. Holbeina: Kardinál (tanec smrti)

D. Chytraeus podľa H. Holbeina: Starec (tanec smrti)

chyža - v ľudovej architektúre skromná drevenica, niekedy s otiepkovou strechou; nachádza sa aj vo voľnej prírode; v tom prípade určená predovšetkým ako hospodárske stavenie pre uskladnenie sena a pod.; vo všeobecnosti označenie pre biedne stavenie a obydlie predovšetkým v beskydskej oblasti; pozri chalupa

F. Londonia: Krajina s dvoma roľníkmi, kozami a mulicou (lept, 18.st.)

H. A. Kern: Chyža (1880)

E. Majsch: Krajina zo Sološnice (1901)

K. A. Trutovskij: Ponuka ovocia mestským cestujúcim (1873)

chyža svätá - *svätá chyža*